

Onderwerpen uit de Westzaanse geschiedenis

door WILLEM TIP/deel 41
beeld: Digitale Beeldbank

Het kerkelijke landschap

De emancipatie van katholieken en vooral protestanten kwam sinds het eind van de negentiende eeuw vooral tot uiting op kerkelijk terrein. Het heersende positivisme met zijn optimistische kijk op de almacht van de wetenschap riep weerstand op. Tegenover het negentiende-eeuwse 'zonder fosfor geen gedachten' hield men vast aan spiritualiteit, openbaring en mystiek. Voor veel Nederlandse protestanten was de nieuwe vrijzinnige theologie te veel gekuist tot 'godsdienstwetenschap'. Voor een meer spirituele insteek richtten ze hun 'evangelisaties' op. Aan de rechterzijde kwamen ook nieuwe kerken en gemeentes tot stand. Landelijk spraakmakend was de Doleantie van 1886, een afsplitsing van de Protestantse Hervormde Kerk. Onder leiding van Abraham Kuypers zouden daaruit iets later de Gereformeerde Kerken ontstaan (1892).

Op verschillende plaatsen in de Zaanstreek zagen in deze emancipatietijd nieuwe en niet zelden opvallende kerkgebouwen het licht. Bescheiden nog was in Westzaan de in 1907 gebouwde kerk van de Gereformeerde Gemeente, halverwege de Krabbelbuurt (de huidige J.J. Allanstraat). Na een kerksplitsing (1957) zou het gebouw overgaan naar de Christelijke Gereformeerde Kerk. De oorspronkelijke gereformeerde gemeente zou niet lang daarna (1965) in de voormalige Noorder Vermaning een definitief onderdak vinden.

Architectonisch meer opvallend was het nieuwe gebouw van de Gereformeerde Kerk in Westzaan-Zuid. De eerste steen voor dit gebouw kerk werd in 1928 gelegd door fabrikant P. Rot Gz. De architecten J. en D. Eilmann vervaardigden een aantrekkelijk ontwerp met een toren waarin invloeden van

de Amsterdamse School konden worden herkend. In de toren kwamen een uurwerk en een klok, een oude wens van Rot. Al vele jaren eerder (1901) had hij de wens geuit dat Westzaan-Zuid een goed zichtbare en hoorbare klok zou krijgen. De klok die het Nut in dat jaar had laten plaatsen op de voorgevel van de Zuiderschool was voor die taak niet berekend. Tijdens de Tweede Wereldoorlog dreigde voor de 250 kilo zware klok van de gereformeerde kerk nog even het lot van zovele andere kerkklokken. Ze werd ingevorderd om te worden omgesmolten tot wapentuig. Gemeenteleden slaagden er echter in de zware klok tijdig uit de toren te takelen en te begraven onder de kerkvloer. De Duitsers die langskwamen werden vervolgens gewezen op de lege plaats boven in de toren. De

Voormalige kerk van de Gereformeerde Kerk, later partycentrum De Bun.

kerk had geen klok, dat kon toch iedereen zien. Na de oorlog keerde de klok terug. Tot de verkoop van de kerk in de jaren zeventig bleef hij dienstdoen. Nadien (1994) vond hij zijn definitieve plaats aan de westgevel van de Grote Kerk. De kerk in Westzaan-Zuid zelf zou na de verkoop een bestemming vinden als partycentrum De Bun.

Uitgesproken bescheiden was het onderkomen van de Westzaanse evangelisatie, de vereniging 'Nieuw kerkelijk leven'. De vereniging richtte zich niet alleen op de leden van de Hervormde Kerk, maar ook op gelijkgezinden binnen andere kerken. Oppericht in 1931 kwamen ze jarenlang bijeen in een omgebouwde boerenschuur vlakbij het eind van de J.J. Allanstraat. Daar vonden ze huisvesting tot aan het herstel van de samenwerking met de andere hervormden, die bijeenkwamen in de Grote Kerk (1952). Vanaf dat jaar zouden de West-

De voormalige Noorder Vermaning, nu van de Gereformeerde Gemeente Westzaan.

zaanse hervormden verdergaan met de ook landelijk bekende predikant Nico van der Veen. Hij had duidelijke idealen in pacifistische richting en zou vanaf 1959 voor de Pacifistisch Socialistische Partij zitting nemen in de Tweede Kamer.

Binnen de Nederlandse Rooms-Katholieke Kerk vond het modernisme weinig ingang. De katholieken waren rond de eeuwwisseling veeleer betrokken bij het zichtbaar maken van hun emancipatie. Alom verzezen hun grote en statige neogotische kerken. Slanke torens herinnerden aan de katholieke middeleeuwen. Ook in de Zaanstreek tekenden ze meer en meer het landschap. Wormer kreeg al vroeg zijn Maria Magdalenakerk (1869), Assendelft twintig jaar later zijn neo-romaanse Odulphuskerk (1888), Zaandam zijn Maria Magdalenakerk op het Kalf (1887) en zijn Bonifatiuskerk (1900). Later nog zouden de meer moderne r.k.-kerken worden gebouwd van Wormerveer (1915), Koog aan de Zaan (1931), Krommenie (1955) en Zaandam-Oost. Westzaan had sinds het eind van de achttiende eeuw geen eigen katholieke kapel meer. Het dorp viel onder de parochie van Koog aan de Zaan. Wel zou halverwege de twintigste eeuw nog korte tijd aan het Weiver in Westzaan-Noord een verenigingsgebouw (gebouw Concordia) als kapel worden ingericht.

Verenigingsgebouw Concordia, waar de katholieken kunnen missen hiëlden.

De kerk van de Christelijke Gereformeerde Kerk aan de J.J. Allanstraat.

